

Osmanlı İmparatorluğu'nda Müzayede Pratiği

Ertan ÜNLÜ*

Özet

Müzayede, günümüzde sanat eserlerinden gayrimenkullere, yiyecek giyecekten hobi ürünlerine varan geniş bir yelpazede ve çeşitli amaçlar doğrultusunda başvuru- lan popüler bir satış mekanizmasıdır. En yüksek fiyatı veren alıcıya malın satışını içeren bu mekanizma, açık artırma, mezat gibi farklı terimlerle de tanımlanmaktadır. Bu minvalde çok eski devirlerden itibaren görülen müzayede uygulaması, impara- torluğun erken dönemlerinden başlayarak Osmanlı dünyasında da kullanılmıştır. Dolayısıyla bu makalenin odak noktasını, Osmanlı İmparatorluğu'nda müzayede pratiği oluşturmaktadır. Bundaki gaye, müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'nda bir oluşum evresi geçirip geçirmediğini anlamaktır. Bu doğrultuda konu menkul mal- lar etrafında ele alınmıştır ve imparatorluğun başkenti çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Dönem olarak ise 17. yüzyıla birlikte, daha çok 18. yüzyıl ağırlıktadır. Makalenin kaynaklarını da Osmanlı Arşivi'nde bulunan müzayede defterleri ile satışı yapılan muhallefat ve eski eşya listeleri teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Müzayede, Mezat, Açık Artırma, Osmanlı İmparatorluğu, 17. yüzyıl, 18. yüzyıl.

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, e-mail: eunlu@ankara.edu.tr , ORCID: 0000-0001-8192-0359.

Auction Practice in the Ottoman Empire

Abstract

Nowadays, auction is a popular sales mechanism that is used for a wide range and the various purposes, from works of art to real estate, from food to clothing and hobby products. This mechanism, which includes the sale of the goods to the buyer who gives the highest bidder, is also defined by different terms such as open bidding and vendue etc. The auction practice, which has been seen in this way since ancient times, was also used from early periods in the Ottoman world. Therefore, the focus of this article is auction practice in the Ottoman Empire. The purpose of this is to understand whether the auction had a formation phase in the Ottoman Empire or not. In this direction, the subject has been examined around movable goods and the capital of the empire is at the center of the study. As a period, with the 17th century, the 18th century is dominant. The sources of the article constitute the lists of heritage and old property, which were sold, and auction registers in the Ottoman Archives.

Keywords: Auction, Vendue, Open Bidding, Ottoman Empire, 17th century, 18th century.

Giriş

Bu makalenin konusunu Osmanlı İmparatorluğu'nda müzayede pratiği oluşturmaktadır. Böyle bir konuyu seçmemizdeki amaç, müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'nda bir oluşum evresi geçirip geçirmediğini irdelemektir. Zira bibliyograf Turgut Kut, müzayede ile ilgili 1991 yılında verdiği bir gazete röportajında, milattan önce 5. yüzyıla tarihlenen müzayedenin, gerçek anlamda Avrupa'da 1550-1750 tarihleri arasında gelişme gösterdiğini, 18. yüzyılda kurulan "Sotheby", "Christie's" gibi müzayede firmalarıyla da müzayedelerin büyük salonlarda düzenlenmeye başladığını belirtmiştir. Buna karşılık Kut, Türkiye'deki ilk müzayedelerin en eskisinin, ki ona göre bu kitap müzayedesidir, 1855 tarihli olduğunu dile getirmiştir. Onu bu kaniya iten ise 1855-1927 tarih aralığında tespit ettiği, kitapları içeren 22 tereke kataloğudur (Kayabal, 1991: 11; Kut, 1994: 3-24).

Kut'un müzayedeyle ilgili bir gazete röportajında vermiş olduğu bu bilgiler, sanat tarihçisi Kaya Özsegin'in kaleme aldığı *Tereke Defterlerinden Açık Müzayedelere* başlıklı yazısında da tekrar edilmiştir. Bu bağlamda Özsegin, Kut'tan ayrı olarak, müzayede olgusunun Batı'da bir oluşum evresi geçirirken, Türkiye'nin müzayede kavramıyla tanışmasının ancak 1850'li yıllara kadar geriye gittiğini ve dolayısıyla bu konuda Batı ile aramızda üç yüz yıllık bir zaman farkı olduğunu dile getirmiştir. Yine Özsegin, Türkiye'deki ilk müzayedelerin tereke defterlerinden izlenebildiğini, bu tereke defterlerinin kitaplarla ilgili olmasıyla da ilk müzayedelerin kitap satışını içerdiğini, antika eşya ile değerli objelerin sonradan müzayede kapsamına alındığını belirtmiştir (Özsegin, 1997: 46).

Kut ve onu referans olarak kullanan Özsegin'in müzayedenin Türkiye'deki gelişimiyle ilgili yaptıkları yorumlar sorgulanmaya değerdir. Nihayetinde milattan önce 5. yüzyıla tarihlenen müzayede, İslam dünyasında da bilinmekte ve bir satış yöntemi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda da erken dönemlerden itibaren görülmektedir. İmparatorluğun modernleşmeye çabaladığı 19. yüzyılda belirlenen nizamlar ve Şehremaneti bünyesinde oluşturulan mezat memurluğuyla da bu yöneme bir çerçeve çizilmiştir. Sonuçta Batı'daki gibi özel firmalar kurulmasa da müzayede olgusunun Osmanlı İmparatorluğu'nda da oluşum evresi geçirdiği bir gerçektir. Her ne kadar literatürde müzayede konusu ele alınmış olsa da mevzu bu açıdan değerlendirilmemiştir. Üstelik, Osmanlı'daki müzayede kataloglarının en eskisinin 1855 tarihli olduğu bilgisi hâlen yazında dolaşımını sürdürmekte ve 1855 tarihi, Türkiye'deki antikacıları, koleksiyonerleri ve müzayedeleri konu edinen bir kitabın başlangıç noktasını teşkil etmektedir (Kallek, 2006: 236-238; Sözer Oran, 2008: 125-135; Özlü ve Tiryaki, 2020: 151-195; Cornelissen, 2015: 623-638; Erünsal, 2016: 631-632; Bolat, 2020: 20; Bali, 2021). Dolayısıyla bu makale, buradan hareketle Osmanlı İmparatorluğu'nda müzayede pratiğini konu edinmektedir.

Konumuza geçmeden evvel çalışmanın bazı sınırlılıkları olduğunu belirtmek gerekir. Öncelikle makale, imparatorluğun başkenti ile sınırlıdır. Çünkü İstanbul, sahip olduğu refah ağlarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda tüketimin öncüsü konumundadır (Eldem, 2012: 213; Boyar ve Fleet, 2014: 1, 173-174). Ancak bu, müzayedenin sa-

dece İstanbul'da yapıldığı şeklinde bir algı uyandırmamalıdır. Nihayetinde imparatorluğun diğer kentlerinde de müzayede pratiği görülmekte ve bu noktada terekeleri de kapsayan kadı sicilleri, öteki arşiv belgelerinin yanında, araştırmacılar için önemli bir kaynak serisi teşkil etmektedir.

İkinci olarak, bu makalede menkul malların müzayedesine odaklanılmaktadır. Dolayısıyla, açık artırma yoluyla satışı yapılan gayrimenkuller ve gedikler ile devlete ait vergi toplama hakkının özel kişilere devredildiği iltizam ve malikane müzayedeleri¹ bu çalışmanın muhtevası dışındadır. Bununla birlikte, taşınabilir nitelikteki köle, canlı hayvan, gemi, tahıl, sebze, meyve, çiçek gibi müzayede konusu olan bazı mallar da araştırmanın içeriğinde yer almaz. Bu durum, örnek olarak incelediğimiz defterlerden kaynaklıdır. Ancak arşivde bunlarla ilgili de müzayede belgeleri bulunmaktadır (BOA, C.BH. 84/4007; BOA, D.BŞM.d. 6521; BOA, D.BŞM.MHF.d. 12797; BOA, TSMA.d. 4105; BOA, TSMA.e. 99/32, 787/73).

Üçüncü olarak çalışma, 17. yüzyıla birlikte, daha çok 18. yüzyılı dönem olarak kapsamaktadır. Bu, incelediğimiz müzayede defterleri ile satışı yapılan muhallefat ya da eski eşya listelerinin, ağırlıklı olarak 17. ve 18. yüzyıla ait örnekleri içermesinden kaynaklıdır. Ancak arşivde öncesi ve sonrasıyla ilgili de kayıtlar bulunmaktadır.

Bu doğrultuda makalede öncelikle çalışmanın temelini teşkil eden müzayede defterleri ile satışı yapılan muhallefat ve eski eşya listelerinin kaynak değeri irdelenecektir. Ardından müzayede kavramıyla birlikte, müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yansımaları incelenecektir. Son kısımda ise seçtiğimiz müzayede örneğine yer verilecektir.

Satışı Yapılan Muhallefat ve Eski Eşya Listeleri ya da Müzayede Defterleri

Bilindiği gibi muhallefat, Osmanlı miras hukukunda ölen ya da çeşitli suçlar dolayısıyla hapis, sürgün, katl gibi cezalara çarptırılarak malları müsadere edilen kişinin geride bıraktığı bütün maddi varlığı için kullanılan bir terimdir. Tereke ve metrukat kelimeleri de aynı anlamı karşılamaktadır. Kişilerin menkul ve gayrimenkul mallarının kaydedildiği, kadı veya muhallefat memurları tarafından tutulan defterler de bu isimlerle anılmaktadır.

Kişinin kimliği, ailesi, borçları, alacakları, mülkleri ve eşyaları hakkında bilgiler içeren bu kayıtlar, düzenlenme açısından birbirine benzer. Ancak muhallefat kayıtları, tereke defterleri gibi sabit bir hukuk kuralına göre yerel bir kadı veya kassam tarafından tanzim edilmeyip, merkezi idarenin tek taraflı emriyle kaleme alınmıştır. Ayrıca müsadere uygulamasıyla bağlantılı olarak tutulan muhallefat defterleri, İslam miras hukuku çerçevesinde terekelerde yer almayan eş ve çocuklara ait nesnelere de içerir (Neumann, 2009: 13-17).

Birbirine çok benzeyen muhallefat ve terekeler kişinin bütün mal varlığını tam olarak yansıtmaz. Fakat yine de bu kayıtlar, kişinin günlük yaşamı, zevkleri ve entelektüel birikimiyle birlikte, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını da aydınlatmaya yarayan önemli bir kaynaktır. Öte yandan bu mühim kaynak, kişilerin aile bireyleri, ortakları, komşuları, borçlu ve alacaklı olduğu aktörler gibi çok yönlü ilişkisel bağlantılarını da resmedecek veri sunmaktadır.

¹ İltizam ve malikane müzayedeleri hakkında bk. (Batmaz, 1995: 97-111; Özvar, 2003; Genç, 2012: 101-204; Çelik, 2020: 251-279).

Bu bağlamda devletin incelikle takip ettiği uzun ve meşakkatli bir müsadere sürecinin ardından düzenlenen muhalefat defterleri, bizzat vazifelendirilen bir mübaşir ile imkânlar çerçevesinde ilgili mahalde yer alan çeşitli devlet görevlileri veya ehl-i hibre olarak adlandırılan bilirkişiler vasıtasıyla, müsadereye uğrayan kişinin yaşam alanlarındaki mal ve eşyalarının tek tek görülerek yazıldığı ilk defterdir. Esas defter olarak da kabul gören bu ilk defter, ilgili muhalefat konusunda yapılacak her türlü prosedür için temel başvuru kaynağı teşkil etmektedir. Dolayısıyla İstanbul'a veya saraya gönderilerek incelenmekte ve protokole kaydedilmektedir (Telci, 2007: 162-163).

Bu işlemin ardından ilgili muhalefat konusunda yapılacaklar mübaşire bildirilmekte ve mübaşir, mahallinde satılacak ya da İstanbul'a veya saraya gönderilecek eşyalar ile taliplerine birer belge karşılığında iade olunacak malları ayrı ayrı defterlere kaydetmektedir. Mahallinde satılan ürünlerin yazılı olduğu defter, satıştan elde edilen meblağ ile birlikte merkeze iletilmektedir. Ayrıca İstanbul'a veya saraya yollanan mallar da orada açık artırma ile satılabilmektedir. Dolayısıyla bu defterler "füruht defteri" olarak adlandırılmıştır (Telci, 2007: 162-163).

Bu füruht defterleri, satışların açık artırma yoluyla yapılması nedeniyle "müzayede" ya da "mezat" defteri biçiminde de zikrolunmaktadır. Sarayın köhne olarak nitelendirilen ve satışa sunularak gelir elde edilen eski eşyalarının kayıtlarının tutulduğu defterler de aynı şekilde adlandırılmaktadır (BOA, D.BŞM.MHF. 79/60, 80/18; BOA, D.BŞM.MHF.d. 12519, 12592, 12647, 12670; BOA, TSMA.d. 1084, 2020, 2185, 2274, 2284, 2287, 2317, 2408, 2434, 2854, 4105, 4456, 7696, 7979, 9540, 9592, 9797, 9976; BOA, TSMA.e. 233/41, 234/3, 388/10, 441/10).

Kısmen birbirine benzeyen bu defterler, şekilsel ve içerik olarak farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin 1628 ve 1632 yıllarına ait müzayede defterlerinde, satışı yapılan eşyaların cinsleri, miktarları ve satış değerleri ile bu ürünleri alan kişilerin isimleri yazılıdır. Ayrıca satış işlemi sonucunda malların üzerine çizik atılmıştır. Ancak metaları hangi tellalın (dellâl) sattığı ve müzayedenin nerede gerçekleştirildiği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır (BOA, TSMA.d. 1084, 9592).

1699 tarihli defter ise müzayede ile satışı yapılan hazine eşyalarını alan kişilerin zimmetlerini göstermektedir. Bununla birlikte ilgili defterde satılan ürünler ve kıymetleri ile bu ürünleri satan tellalların isimleri de zikredilmektedir. Yine müzayedenin birkaç defada gerçekleştiği, defterde yer alan evvel, sani, salis ibarelerinden anlaşılabilir (BOA, TSMA.d. 7696).

Filibelizade'nin kitaplarının müzayedesini içeren 1733 tarihli defterde de kitapların satış değerleri, isimleri ve bu kitapları satın alan kişiler kayıtlıdır. Müzayedenin nerede gerçekleştiği ve tellallar hakkında ise bir bilgi bulunmamaktadır (BOA, D.BŞM.MHF.d. 12439).

1735-1739 yıllarında darüssaade ağası tarafından hazineden satılan eşyaların listesini içeren mezat defterinde de sadece ürünlerin cinsleri, adetleri ve satış değerleri vardır. Buna karşılık Süleyman Ağa'nın 1788'de gerçekleştirdiği başka bir hazine mevcudu malların müzayede defterinde ise, metaların cinsleri, kıymetleri ve alıcı bilgileri birlikte yer almaktadır (BOA, TSMA.d. 2185, 2274, 2434).

Bosna valisi maktul Mehmed Paşa'nın 1762'de enderunda gerçekleştirilen muhalefat satışına ait müzayede defterinde de eşyaları satın alan kişiler ile ürünlerin cinsleri, miktarları ve satış değerleri haricinde, müzayedeyi yapan tellalların da isimleri kayıtlıdır (BOA, TSMA.d. 2020).

Darphane sarrafı Bedros, Sakızlı sarraf Dimitri, Şah Sultan ve Kaptan-ı Derya Gazi Hüseyin Paşa'nın, sırasıyla 1786, 1788, 1803 ve 1804 yıllarında müzayede edilen eşyalarına ait defterler de benzer niteliktedir. Ancak arada küçük farklar bulunmaktadır. Bu farklardan biri, malların akçe cinsinden satış değerlerinin defterlerin kenarına alt alta yazılarak toplanmasıdır. Diğeri ise, birkaç günde tamamlanan müzayedelerin gerçekleştirildikleri tarihlerin belirtilmiş olmasıdır. Ayrıca ürünlerin kuruş olarak kıymetleri de defterlerde mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF. 79/60, 80/18; BOA, TSMA.d. 2287, 4456, 9976).

Sonuç olarak Osmanlı maddi kültürü üzerine yapılacak çalışmalar için önemli veriler içeren bu defterler, farklılıkları bünyesinde barındırsa da, sıradan bir satış defteri olmanın çok ötesindedir ve müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'nda bir oluşum evresi geçirdiğinin açık göstergesidir. Zira müzayedelerin yapıldığı mekanlardan düzenlendiği zamana, satışı yapan kişi ya da kişilerden alıcı profillerine, ürün cinslerinden fiyatlara kadar pek çok bilgi bu defterlerden öğrenilmektedir. Ancak bir parantez açmak gerekir. O da bu defterlerin, modern müzayedelerde olduğu gibi, bütün katılımcı bilgilerini içermediğidir. Dolayısıyla müzayedeye katılıp, herhangi bir obje satın almadan müzayededen ayrılan kişilerin olup olmadığını bu defterlerden anlamak pek mümkün değildir.

Müzayede Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yansımaları

Müzayede, sözlükte “artmak, çoğalmak, arttırmak” anlamlarındaki zeyd kökünden türemiştir. Fiyat arttırmada rekabet etmek manasına da gelen bu kelime, bir fıkıh terimi olarak satış işleminde açık artırma yöntemini ifade etmekte ve bu usulle gerçekleştirilen satış akdi de bey'u'l-müzâyede, bey'u men yezîd, bey'u'd-dilâle, bey'u'l-münâdât gibi isimlerle anılmaktadır. Bu adlandırmada bir mezatçının satmaya vekil kılındığı mala en yüksek fiyatı verecek müşteriyi araması şeklinde yapılan açık artırma geleneği etkilidir. Bunun tam tersi ise münakasadır (eksiltme) ve açık artırma, mezat, ihale vb. kelimeler de müzayede karşılığında kullanılmaktadır (Kallek, 2006: 236-237; Sözer Oran, 2008: 125-135).²

Bu noktada en yüksek teklifi verene malın satışını içeren müzayede, ucuz eşya almak amacıyla başvurulmuş türlerinden sanatsal değeri kanıtlanmış yapıtların el değiştirmesine kadar farklı kaygı ve beklentilerle, değişik mekanlarda, her çeşit ürün için uygulanan bir satış yöntemidir. Bununla birlikte günümüzde müzayede, biraz kumar biraz tiyatro olarak da nitelendirilmektedir. Aynı zamanda müzayede, sanat eserleri ile antika ya da ikinci el metaller çerçevesinde düşünüldüğünde, bellekleşen nesnelerin yitirildiği veya insanların anılarının silindiği bir an olarak da değerlendirilmektedir (Giray, 1997: 56; Thompson, 2011: 372; Atay, 2020: 7; Bolat, 2020: 20-21).

² Sözer Oran, açık artırma, müzayede, mezat, ihale gibi kavramların birbirinin yerine kullanılmakla birlikte, aralarında küçük nüans farkları olduğunu belirtmektedir. Bu noktada o, açık artırmanın, antika eşya, sanat eseri, mücevher ve emlak alım satımında yararlanılan bir ticaret yöntemi olduğunu, müzayedenin ise daha çok antika eşya, sanat eseri ve mücevher alım satımı ile özdeşleştiğini vurgulamaktadır. Mezat denince ise, antika eşya, sanat eseri ve mücevherden ziyade, balık, canlı hayvan, sebze, meyve, çiçek, tahıl, giyim eşyası, dayanıklı tüketim maddeleri gibi ürünlerin alım satımının akla geldiğini beyan etmektedir. İhale ise, inşaat, altyapı, hizmet, emlak, hazine bonusu, şirket hissesi alım satımında faydalanılan bir yöntem olarak düşünülmektedir.

Bu bağlamda mal sahibinin talebi (isteğe bağlı) ve hâkim kararıyla (zorunlu) olmak üzere iki tür satış şeklini (Özlü ve Tiryaki, 2020: 157)³ içeren müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yansımalarına baktığımızda, öncelikle bu müzayedelerin düzenlenme amaçlarına değinmek gerekir. Bu noktada Marloes Cornelissen, 18. yüzyılda İstanbul'daki Hollanda Büyükelçiliği'nin organize ettiği müzayedeleri ele aldığı çalışmasında, geleneksel olarak müzayedelerin Rönesans ya da erken modern dönem Avrupa'dakilere benzer şekilde, borçları kapatmak, gelirleri arttırmak ve yetimler ile dulları desteklemek gayesiyle tertip edildiğini belirtir (Cornelissen, 2015: 623). Zaten bunlar hem sarayın eski eşyalarının hem de tereke ve muhallefatların müzayede yoluyla satılmasıyla ilgili belgelerde de açıkça görülen hedeflerdir. Örneğin imparatorluk, 1641/1642'de gerçekleştirdiği müzayedede kazandığı parayla, sarayda görevli olan kişilerin bayram harçlıklarını ödemiştir. 1658/1659'da padişaha yaramayan metallerin mezatla satılması için izin isteyen hazine kethüdasına "*Etdüresin. Yalvarmağla bahâsın eksildimesin.*" şeklindeki cevap da gelir arttırmaya yönelik bir misal teşkil etmektedir. Nihayetinde bunun akabinde yapılan müzayede sonucu 113 keselik bir meblağ hazineye ilave edilmiştir. I. Mahmud döneminde hazineden satılan ürünlerden elde edilen akçeler de imparatorluğa irat kaydedilmiştir. Abdullah Efendi ve İlyas Ağa'nın 1767 ile 1823 yıllarındaki muhallefât müzayedelerinden sağlanan varidatla da, bir yandan bu kişilerin borçları kapatılmış diğer yandan da kalan para varislerine paylaştırılmıştır (BOA, TSMA.e. 593/16, 780/11, 794/9; BOA, TSMA.d. 895, 2185, 2274, 4217).⁴

Bu amaçlar çerçevesinde düşünüldüğünde Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan müzayedeler, ikinci el ürünlerin el değiştirdiği sıradan bir satış pratiği izlenimi uyandırmaktadır. Çünkü modernizmin göstergesi olarak nitelenen antikacılık, koleksiyonerlik gibi estetik unsurlar müzayedelerin düzenlenme gayelerinde yok hükmündedir. Elbette ki bu, sınırlı imkânlarla, büyük oranda insan emeğine dayalı üretimin yapıldığı sanayi öncesi bir dönem için normaldir. Nihayetinde insan yaşamı için gerekli metaller, günümüzle kıyaslandığında, kıttır, elde edilmesi de zor ve maliyetlidir. Dolayısıyla müzayede yoluyla satılan ikinci el ya da eski mallar, ki bunlar içerisinde yeni olarak kaydedilmişler de vardır, yeniden dolaşıma sokularak, kişilerin gereksinimlerini karşılamaları bir anlamda sağlanmaktadır. Zaten bu manada Osmanlı toplumunda eşya satışları yaygın bir uygulamadır (Bozkurt, 2011: 10-16, 151-159; Duru, 2020: 10-15, 52-68).

Öte yandan, padişah da dahil olmak üzere, üst düzey elit tabakanın kullandığı eşyaların da bu müzayedelerde satışa sunulması, işin boyutunu değiştirmiştir. Zira farklı toplumsal grupların kültürel anlayışlarına ve beğeni düzeylerine hitap eden unsurlar da satışın bir parçasını teşkil etmiştir. Bunun da müzayedeye katılan bireylerin tercihlerini etkilemiş olması muhtemeldir (Bozkurt, 2011: 13).

Bu noktada Cornelissen'in şu vurgusu yerindedir: *İstanbul'da gerçekleştirilmiş müzayedeler, bir tür sosyal etkinlik gibidir. Nihayetinde satışa çıkarılan eşyaları almaya sadece vefat eden kişilerin yakınları gelmemekte; köleler, yeniçeriler ve Osmanlı görevlileriyle birlikte, İstanbul'da bulunan yabancı devlet çalışanları da bu açık artırmalara para harcamak için katılmaktadır* (Cornelissen, 2015: 626-628, 637).

3 Bu açıdan bakıldığında müzayede yoluyla satılan muhallefatlar ikinci türe örnek teşkil ederken, sarayın eski eşyalarının mezatla satılması da ilk türe misal oluşturmaktadır.

4 Müzayedelerde yetimlerin desteklenmesi ilgili ayrıca bk. (Bozkurt, 2012: 69-90).

Bunlara, hem aşağıdaki örnekte hem de ilgili defterlerde görüleceği üzere, bu işin ticaretini yapan koltukçular, oturakçılar, bezirgânlar, sarraflar vb. aktörler de ilave olunmaktadır (BOA, D.BŞM.MHF. 79/60, 80/18; BOA, TSMA.d. 2020, 2287, 4456, 9976). Dolayısıyla farklı hedefler doğrultusunda olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nda tertip edilen açık artırmalar, aynı zamanda bir müzayede pratiği olarak da okunmalıdır.

Bu doğrultuda erken dönemlerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda bir pratik olarak var olan müzayedelerin düzenlendiği mekanların çeşitlilik arz ettiğini belirtmek gerekir. "Sûk-ı sultânî" olarak adlandırılan çarşılar, özellikle de İstanbul'un en büyük çarşısı olan Kapalıçarşı ve bu çarşıyla bütünleşmiş Eski Bedesten (Bezzazistan-ı Atik) ya da Cevahir Bedesteni ile bugün de müzayede salonu olarak kullanılan Sandal Bedesteni ilk akla gelen yerlerdir. Yine hem Kapalıçarşı etrafında hem de İstanbul'un değişik semtlerinde bulunan hanlar da bu açıdan işlev görmektedir. Bunlara, Sahafılar Çarşısı ve Mısır Çarşısı ile isimleri satılan metaya göre değişen pazarlar (bitpazarı, at pazarı, tavuk pazarı, balık pazarı, esir pazarı gibi) ile cami avluları da eklenir (Bozkurt, 2011: 138-151; Erünsal, 2016: 631-632; Duru, 2020; Özlü ve Tiryaki, 2020: 153-154; Bali, 2021: 111-154).

Öte yandan müzayede mekanları sadece çarşılar, pazarlar, hanlar ve cami avlularından ibaret değildir. Muhallefat ya da tereke maliklerinin konak, yalı vs. yaşam alanlarında da satışlar gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, bab-ı hümayun, enderun-ı hümayun gibi imparatorluk sarayının farklı birimleri de müzayedelere ev sahipliği yapmıştır. Örneğin Kapıcıbaşı Kolçak Mustafa Ağa'nın muhallefatı hanesinde, sahilhanesinde ve bab-ı hümayun hazinesinde satılırken, Bosna valisi maktul Mehmed Paşa'nın eşyaları enderun-ı hümayunda mezat olunmuştur. Yine Hafize Hatun, Osman Ağa ve Attar Hacı ile Hanımı Hanife Hatun'un malları, sırasıyla Koska, Yusuf Paşa Çeşmesi ve Demirkapı'daki evlerinde fûruht edilirken, Kuruçeşme'de de onuncu defa bir açık artırma düzenlenmiştir (BOA, C.ML. 486/19829; BOA, D.BŞM.d. 8675; BOA, D.BŞM.MHF.d. 12974, 13051, 13052; BOA, TSMA.d. 2020).

Elbette ki bu müzayede mekanları, günümüzde her türlü konforu sağlayarak, bireylere seçkin olma ayrıcalığı hissettiren müzayede evlerinin salonları ile büyük otellerin geniş toplantı odalarıyla kıyaslanamaz. Ancak imparatorluk sarayının çeşitli birimleri ile bir hanım sultan ya da üst düzey bir Osmanlı paşasının İstanbul Boğazı'na veya Haliç'e nazır yalısında düzenlenen müzayedeye katılarak, kendi kültürel anlayışı ve beğeni düzeyi doğrultusunda eşya satın alan bir kişinin de benzer duygulara kapılmış olma ihtimali yadsınamaz.

O halde mezatlardan eşya satın alan kişilerin, ki bunlar günümüzde kataloglar ve çeşitli iletişim kanalları vasıtasıyla bilgilendirilmektedir, imparatorluk sarayının farklı birimlerinde ya da bir hanım sultan ile üst düzey bir Osmanlı paşasının yalısında düzenlenen herhangi bir müzayedeyle ilgili nasıl malumat edindiğine veya bu müzayedelerden eşya alırken kimlerin bu kişilere aracılık ettiğine de bir göz atmak gerekir. Bu noktada vurgulanması gereken en önemli aktör, münadi olarak da adlandırılan ve bir haberi çarşı pazar dolaşımını bağırarak halka duyuran veya satılacak bir malın alım satımında vasıta olup pazarlığı sonuçlandıran tellallardır (Halaçoğlu,

1994: 145).

Osmanlı İmparatorluğu'nda bir haberi duyurmak ve ticari alanda satıcı ile alıcı arasında uzlaşmayı sağlayan iki ayrı tellal bulunmaktadır. Haberci tellallar, devletin resmî memuru statüsünde olup, tellalbaşının emrinde hareket etmekte ve yevmiye hesabıyla belirli bir ücret karşılığında iş görmektedir. Ticari alanda hizmet eden tellallar ise sorumlu oldukları mesleğe ve yere göre bedesten tellalı, bitpazarı tellalı, balıkhane tellalı, emlak tellalı gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır (Halaçoğlu, 1994: 145; Bozkurt, 2011: 138-151; Duru, 2020: 36-38).

Bu doğrultuda büyük şehirlerde loncalar halinde teşkilatlanmış ve tayin ile azilleri kanunlarla belirlenmiş olan tellallar, özellikle de ticari alanda hizmet edenler, muhalledat ve terekelerin yanı sıra, ikinci el eşyaların satışında da görev yapmıştır. Bu vazife karşılığında tellallar, satılan malın cinsine ve bölgeye göre değişiklik gösteren, tellaliye (dellâliye) olarak adlandırılan bir ücret almıştır (Halaçoğlu, 1994: 146; Bozkurt, 2011: 138-151; Duru, 2020: 36-38).

Müzayedelerin sarayda, hanlarda, çarşılarda ve hanelerde gerçekleştirilmesi, tellalların hizmet etmesine engel teşkil etmemiştir. Ancak dönem dönem tellallara yasaklar getirilmiştir. Bazı tellallar da hileye başvurması nedeniyle azledilmiştir. Bununla birlikte, alınan tellaliye ücretinin, tellalları birbirine düşürdüğü de bir gerçektir. Dolayısıyla kimi tellallar, kendi görev alanlarının dışındaki yerlere de müdahale etmiştir. Bu, 1746 tarihli belgede net bir şekilde görülmektedir. Bu belgede bitpazarı tellalları kethüdası, bitpazarı, Sipah Çarşısı, Yağlıkçılar Çarşısı, Aksaray, cuma, avret ve çarşamba pazarları ile dükkanlar, haneler, hanlar ve saraylardaki satışlarla bitpazarı tellallarının ilgilendiğini belirtmektedir. Ayrıca Eski Bedesten ile dört kapısının yanı sıra, Çadircılar Çarşısı'nda yapılacak mezatlardan sorumlu olan Eski Bedesten tellallarının, hanelerde, hanlarda ve saraylarda olan açık artırmalara karıştığından dem vurmaktadır. Oysaki durum tam tersidir ve önceki devirlerden beri, Eski Bedesten ile dört kapısının yanı sıra, Çadircılar Çarşısı, saraylar, haneler, hanlar ile birlikte, yeniçeri ve hassa bostancıları kapılarındaki müzayedeler Eski Bedesten tellallarının yetkisi altındadır. Muhtemelen bu yetki çatışması, bitpazarı tellalları kethüdasının kendisi için önemli bir rant kapısı olan tellaliye harcıdan elde ettiği payı arttırmak amacıyla olmasından kaynaklıdır. Fakat bunda tam olarak başarılı olamamıştır (BOA, A.DVNSMHM.d. 40/482, 42/851; BOA, C.BLD. 124/6197; Bozkurt, 2011: 138-151; Duru, 2020: 61-64).

Öte yandan, her ne kadar saraylardaki açık artırmalar bedesten tellallarının sorumluluğunda olsa da zaman zaman imparatorluk sarayının farklı birimlerinde gerçekleştirilen müzayedelerde teberdarlar, yani baltacılar tellallık görevini üstlenmiştir. Bosna valisi maktul Mehmed Paşa'nın 1762'de ve Bursa valisi Seyyid Mehmed Paşa, Selanik valisi Şahin Ahmed Paşa, Türkmen ağası Hacı Mustafa Ağa, Mahbube Kadın ile silahtar Baltacızade Mustafa Paşa'nın da 1763'te enderunda satılan eşyalarının müzayedeleri buna örnektir (BOA, TSMA.d. 2020, 4105).

Bununla birlikte, tellallar ve teberdarlar dışında, özellikle de imparatorluk sarayının farklı birimlerinde düzenlenen müzayedelerde, hazine kethüdası ve hazine-darbaşı ile diğer hazine çalışanları da rol oynamıştır. Zira hazine kethüdasının 1659

tarhli yazısında, yapılan mezatın tamamlandığı belirtilmekte ve hazine kethüdası, kendisi ile hazinedarbaşının yanı sıra, 115 hazineliye de biner akçe mezat ihşanı verilmesini padişahıan talep etmektedir (BOA, TSMA.e. 593/17). Aynı şekilde tereke ve muhalefat eşyalarının müzayede ile gerçekleştirilen satışlarında da mübaşirler, kadılar, katipler, bedesten kethüdarları, hamallar gibi çeşitli aktörler de görev üstlenmiştir (Bozkurt, 2011: 138-151).

Müzayedelerin ne zaman icra edildiği konusuna gelince, bu konuda bir gün sınırlaması görülmemektedir. Zira müzayede defterlerinde veya muhalefat ya da eski eşya listelerinde birbirini takip eden günlerde satışlar mevcuttur. Bu noktada mezat memurluğu nizamnamesinde belirtilenler, erken dönemler için de geçerli olarak değerlendirilebilir. Bu nizamnameye göre, tayin edilen takvim doğrultusunda her gün öğleden bir saat sonra başlayıp, 3 veya 4 saat devam edecek şekilde müzayedeler düzenlenmiştir. Ayrıca müzayedelerin cuma veya diğer tatil günlerinde de tertip edilmesinde bir sakınca yoktur. Bununla birlikte, olağanüstü durumlar ile müşterilerin hazır bulunamayacağı kadar erken veya geç saatlerde de müzayedelerin yapılması uygun değildir (Özlu ve Tiryaki, 2020: 160).

Bir Müzayede Pratiği Olarak Bosna Valisi Maktul Hacı Mehmed Paşa'nın Enderun-ı Hümayunda Satılan Eşyaları

Hekimzâde Ali Paşa'nın kethüdası olarak kariyerine başlayan Bosnalı Hacı Mehmed Paşa, kapıcıbaşılık ve çavuşbaşılık görevlerinde bulunmuştur. 10 Aralık 1752'de Bosna beylerbeyliğine getirildikten sonra vezirliğe yükseltilmiştir (5 Nisan 1753). Bosna valiliği 1757 yılında bir süre Vezir Kâmil Ahmed Paşa'ya geçmiş olsa da 3 Ağustos 1760'ta Muhsinzade Mehmed Paşa'ya tevcih edilinceye kadar Hacı Mehmed Paşa vezir rütbesiyle Bosna valiliğini sürdürmüştür. Akabinde de Hacı Mehmed Paşa'ya Avlonya mutasarrıflığı ile Yanya sancağı ber vech-i arpalık olarak inayet buyurulmuştur. Ardından Kandiye muhafızı olan Mehmed Paşa'ya, Girit Eyaleti de ihşan olunmuştur. Fakat Bosna valiliğiyle alakalı olarak hakkında yapılan şikayetler doğrultusunda, vezareti elinden alınarak, Resmo'da ikamete zorlanmıştır. Temmuz 1761'de de Hacı Mehmed Paşa Resmo'da katledilmiştir (BOA, AE.SMHD.I. 253/20670, 263/21330; BOA, AE.SOSM.III. 31/2187, 45/3221; BOA, AE.SMST. III. 367/29216; BOA, C.ML. 621/25570; BOA, C.DH. 253/12619, 310/15464; BOA, TSMA.d. 3343; BOA, TSMA.e. 340/8, 340/9, 341/8, 341/9, 480/44, 592/30, 592/31, 656/38; Mehmed Süreyya, 1996: 1053).

Hayatı hakkında kısaca bilgi verdiğimiz Bosnalı Hacı Mehmed Paşa'nın ölümünün ardından Topkapı'dan alınan bazı eşyaları, 14 Mayıs 1762'de enderun-ı hümayunda müzayede yoluyla satışa çıkarılmıştır. Yukarıda da vurguladığımız gibi bu müzayede teberdarlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunlar, Karabıyık çırağı Hasan, Saka Ahmed, Baba Yusuf, Ahmed Hoca, Mustafa, Ömer ve Halil'dir (BOA, TSMA.d. 2020).

Müzayedede satılan eşyalar, büyük oranda Bosnalı Hacı Mehmed Paşa'nın askeri kimliğini yansıtmaktadır. Toplamda yüz parçadan oluşan bu mallar içerisinde, Cezayir yapımı veya Avrupalı olmaları haricinde, bazıları yaldızlı veya simli tüfek, piştov,

piştov kuburu, kılıç, palyuş, meç, topuz, top, gaddare, sancak alemleri ve çevgan bulunmaktadır. Rikab, raht, başlık, kamçı, reşme, bilan, kolan, hamail, kesme ve haşe gibi at binitleri de bunlara ilavedir. Çoğunluğu teşkil eden bu eşyalar dışında, dini aidiyet simgesi olan çuka seccade ile kahve kutusu ve duhan tablası gibi Hacı Mehmed Paşa'nın kişisel zevklerini yansıtan metalar da vardır. Ayrıca Mehmed Paşa'nın günlük yaşamında kullandığı kuşak, kerrake, maşa, düğme, ocak yaşmağı gibi çeşitli mallar da satılanlar arasındadır (BOA, TSMA.d. 2020).

Bosna valisi maktul Hacı Mehmed Paşa'nın ölümünün ardından satılmak üzere ayrılarak merkeze gönderilmiş ürünlerden olan bu eşyalar, onun sahip olduğu malların küçük bir kısmını teşkil etmektedir. Yine de mezat olunanlar, yükte hafif pahada ağırdır. Nihayetinde yapılan müzayede sonucunda 1.845.870 akçelik bir rakam elde edilmiştir (BOA, TSMA.d. 2020).

Mehmed Paşa'nın eşyalarının enderun-ı hümayunda gerçekleştirilen müzayedesine alıcı olarak katılanların kimliğine bakıldığında, alıcı profilleri arasında sadece devlet görevlileri yoktur. Beklenin aksine, değişik alıcılar da müzayedenin iştirakçilerindedir. Şöyle ki; yukarıda da vurguladığımız üzere, her ne kadar mezatin tellallığını bedesten tellallarının yerine teberdarlar gerçekleştirmiş olsa da, bedesten kethüdası ile bedestenli ticaret erbabı da alıcılar içerisinde. Yine farklı olarak bir sarraf da müzayedededir. Diğer alıcılar ise büyük çoğunlukla saray çalışanlarından oluşmaktadır (BOA, TSMA.d. 2020).⁵

Bu doğrultuda Hacı Mehmed Paşa'nın eşyalarının müzayedesine katılan alıcı kitlenin hangi ürünlere rağbet gösterdiğine ve ne kadar bir meblağ harcadığına da bir göz atmak gerekir. Bu noktada en fazla ürünü, bedestenli ticaret erbabından Hacıta, Benderli Ali ve Mehmed Efendi satın almıştır. Sırasıyla bunların aldıkları eşyalar, 16, 15 ve 12 parçadır, bazılarının sayıları da birkaç adetten oluşmaktadır (BOA, TSMA.d. 2020).

Hacıta'nın aldığı eşyaların toplam değeri 395.318 akçedir ve bunlar 6 tüfek, 4 kesme, başlıklı 3 raht, 2 rikab, 2 reşme ve 1 piştovdur. Benderli Ali ise başlıklı 5 raht, 4 kesme, 2 hamail, 1 tüfek, 1 rikab, 1 reşme ve 10 topuz 364.698 akçe vermiştir. Mehmed Efendi'nin ilgi gösterdiği 1 sancak alemleri ile 10 top, 7 çavuş çevganı, 5 reşme, 2 haşe, 2 bilan ve 1 kuşağa ödediği rakam da 94.025 akçedir (BOA, TSMA.d. 2020).

Yine bedesten kethüdası 24.000 akçeye 1 sırma işlemeli kesme; bedestenli Abdurrahman Ağa 12.000 akçeye 4 simli gaddare; bedestenli Feyzi 19.100 akçeye 2 Cezayirkari tüfek; bedestenli Derviş Hacı İbrahim 4.500 akçeye 1 kuşak; bedestenli Genç Mustafa 22.005 akçeye 1 rikab; bedestenli İbrahim Ağa 7.200 akçeye 1 işlemeli pesend kesme; bedestenli Şehri Mehmed Ağa 33.900 akçeye 1 kesme ile 1 sim palyuş; bedestenli Seyyid Hacı İsmail 6.000 akçeye 1 simli tüfek ve sarraf Narkis de 15.100 akçeye 1 sırma işlemeli pesend kesme almıştır (BOA, TSMA.d. 2020).

Saray görevlilerinin aldıkları ürünler ise şöyledir; kahvecibaşı ağa 176.895 akçeye 2 tüfek, 3 başlıklı raht, 1 haşe ve 1 reşme; hazineli kaftani Mustafa Ağa 74.600 akçeye 1 simli meç, 2 başlıklı raht; helvacıbaşızade 15.700 akçeye 1 simli kılıç, 1 işleme kahve kutusu, 1 Mardinkari kutu, 1 çukadar kamçısı, 1 maşa ve 17 düğme; aşçı Yahya 12.504 akçeye 4 reşme; aşçı şişman Hasan 58.300 akçeye 2 kesme, 1 kuşak ve 10

⁵ Mehmed Paşa'nın vefatında yanında bulunan muhalledatı ayrıca listelenmiştir. Paşanın 5 adet kürkü ise bu mezat dışında satılmıştır. Kürklerin toplam değeri de 225.700 akçedir. Alıcıları da başçukadar, rikabdar gibi saray ağalarıdır (BOA, D.BŞM. MHF.d. 12692; BOA, TSMA.e. 226/4).

kolan; baş kapı gulamı kâtibi Hacı Mehmed 11.600 akçeye 1 çuka seccade ve 1 sof kerrake; baş lala 3.300 akçeye 1 simli tüfek; seferli Civan Mehmed Ağa 69.300 akçeye 1 kesme; miftah ağasına tabi Hacı Ali 505 akçeye 1 çuka ocak yaşmağı; hazineli Hafız Mehmed 12.815 akçeye 1 haşe ve 4 duhan tablası; hazinedar ağa kâtibi helvacı Hacı Mehmed 35.300 akçeye 1 başlıklı raht; helvacı berber İsmail 40.515 akçeye 1 kesme ve 1 başlıklı raht; hane-i hassadan kemankeş İsmail Ağa 9.015 akçeye 1 başlıklı raht; kiler-i hasa kethüdası 66.000 akçeye 1 kesme; kiler başkullukçusu Ahmed Ağa 67.000 akçeye 1 kesme; Mısırlı Küçük Mehmed Ağa 19.000 akçeye 1 haşe; müzehhib Ahmed Ağa 4.000 akçeye 1 piştov; seferli Nazifi 87.320 akçeye 1 kesme ve 7 piştov kuburu; hazine serhüddamı 2.400 akçeye 1 pesend haşe; kiler serhüddamı 40.700 akçeye 1 başlıklı raht; Sofalı Ali Bostani 2.400 akçeye 1 tüfek; Sunullah Ağa 8.400 akçeye 1 pesend kesme; harem ağası Uzun Selim Ağa 27.005 akçeye 1 pesend kesme; teberdar Hasan 2.600 akçeye 1 simli tüfek ve teberdar Mustafa 850 akçeye 1 kahve kutusu (BOA, TSMA.d. 2020).

Müzayedeye alıcı olarak katılmış olan baş kapı gulamı kâtibi Hacı Mehmed, miftah ağasına tabi Hacı Ali ve hazinedar ağa kâtibi helvacı Hacı Mehmed'in, kendi namlarına mı bu müzayedeye iştirak ettikleri yoksa bağlı buldukları aktörler için mi ürün satın aldıkları meçhuldür. Ancak her iki ihtimal de düşünülmelidir. Nihayetinde yanlarında çalıştıkları kişilerin onlara böyle bir görev vermesi muhtemeldir.

Öte yandan devlet görevlilerinin, kendi ilgi alanları ve kültürel değerlerinin yanı sıra, tıpkı tüccarlar gibi kâr etmek amacıyla da müzayedelerde yer almaları olasıdır. Bunun haricinde, ikballeri açık olan bu kişilerin, kendilerini sonraki vazifelerine hazırlamak noktasında da müzayedelere katılmış olmaları ihtimal dahilindedir. Zira saray personeli belirli aralıklarla yükseltilmektedir. Dolayısıyla onlar da müzayedelere dahil olarak, makamlarına yaraşır metalleri böylece tedarik etmiş olsa gerektir. Nihayetinde dönem şartlarında yeni eşyalar temin etmek, zor ve maliyetlidir.

Bununla birlikte Hacı Mehmed Paşa'nın eşyalarının enderun-ı hümayunda yapılan müzayedesine alıcı olarak katılanların, eli para tutan kişiler oldukları açıktır. Zira alıcılar ya devletle çalışmakta ya da bu işin ticaretiyle ilgilenmektedir. Zaten bir paşanın kullandığı metayı alacak ekonomik güç, tek derdi kendi karnını doyurmakla veya ailesinin geçimini sağlamakla meşgul olan sıradan bir bireyde de bulunmamaktadır. Yine de kesin bir yargıdan kaçınmak gerekir. Nihayetinde tek bir müzayede örneğinden yola çıkarak genellemeye gitmek doğru bir yaklaşım değildir.

Son olarak Hacı Mehmed Paşa'ya ait olan eşyaların müzayedesini istisna kabul etmek gerekir. Çünkü sınırlı sayıda ürün satışa çıkarılmıştır. Yine de müzayedenin erken dönemlerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda bir pratik olarak uygulandığını gösterir niteliktedir.

Sonuç

Avrupa'daki gibi özel müzayede firmaları kurulmasa da müzayedenin Osmanlı İmparatorluğu'nda da bir oluşum evresi geçirdiği muhakkaktır. Zira tutulan kayıtlar, satışla ilgilenen tellallar bu işin profesyonellekle yapıldığının göstergesidir. Ayrıca alıcılar arasında bu işin ticaretiyle ilgilenen aktörlerin de bulunması, bunu daha

iyi kanıtlamaktadır. Yani kısaca müzayede, literatürde vurgulandığı gibi, birden 19. yüzyılın ortalarında var olmamıştır. Devlet kontrolünde de olsa, erken dönemlerden itibaren bir pratik olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin müzayede kavramıyla tanışması, 1850'li yılların daha da öncesine gitmektedir.

Öte yandan, müzayedeye katılanların sadece ucuz ikinci el eşya elde etmek amacıyla bu müzayedelerde yer almadıkları ortadadır. Nihayetinde aldıkları ürünler birden fazladır ve bunların bazıları yüksek değerler taşımaktadır. Dolayısıyla erken dönemlerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleştirilen müzayedeler, basit bir eski eşya satış pratiğinden çok daha fazla anlam içermektedir. Bu, müzayede defterleri ile satışı yapılan muhalefat ve eski eşya listeleri üzerinde yapılacak yeni çalışmalarla daha net görülecektir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- Ali Emiri, Sultan Mahmud I (AE.SMHD.I.), 253/20670, 263/21330.
Ali Emiri, Sultan Osman III (AE.SOSM.III.), 31/2187, 45/3221.
Ali Emiri, Sultan Mustafa III (AE.SMST.III.), 367/29216.
Cevdet Bahriye (C.BH.), 84/4007.
Cevdet Belediye (C.BLD.), 124/6197.
Cevdet Dahiliye (C.DH.), 253/12619, 310/15464.
Cevdet Maliye (C. ML.), 486/19829, 621/25570.
Bâb-ı Asafî, Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d.), 40/482; 42/851.
Bâb-ı Defteri, Başmuhâsebe Defterleri (D.BŞM.d.), 6521, 8675.
Bâb-ı Defteri, Başmuhâsebe Muhallefat Halifeliği (D.BŞM.MHF.), 79/60, 80/18.
Bâb-ı Defteri, Başmuhâsebe Muhallefat Halifeliği Defterleri (D.BŞM.MHF.d.), 12439, 12519, 12592, 12647, 12670, 12692, 12797, 12974, 13051, 13052.
Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d.), 895, 1084, 2020, 2185, 2274, 2284, 2287, 2317, 2408, 2434, 2854, 3343, 4105, 4217, 4456, 7696, 7979, 9540, 9592, 9797, 9976.
Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e.), 99/32, 226/4, 233/41, 234/3, 340/8, 340/9, 341/8, 341/9, 388/10, 441/10, 480/44, 592/30, 592/31, 593/16, 656/38, 780/11, 787/73, 794/9.

Diğer Kaynaklar

- ATAY, Dinçer (2020). “Mezat ve Savaş: Yakup Kadri'nin Bir Şehit Mezadı Adlı Hikâyesinde Açık Arttırma ve Şehitlik”, Müzayede Kitabı, (Ed.: Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 5-17.
BALI, Rıfat N. (2021). Türkiye'de Antikacılar, Koleksiyonerler ve Müzayedeler (1855-1980), İstanbul: Libra Yayınları.
BATMAZ, Eftal Şükrü (1995). XVIII. Yüzyıldaki Mali Uygulamaların Osmanlı Taşra Yönetimi Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir Araştırma, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi)
BOLAT, Tuncay (2020). “Sahip Olma Arzusu ile Eşyanın Esiri Olmama Kaygısı Arasında Haldun Taner'in “Artırma” Hikâyesi”, Müzayede Kitabı, (Ed.: Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 19-34.
BOYAR, Ebru- FLEET, Kate (2014). Osmanlı İstanbul'unun Toplumsal Tarihi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
BOZKURT, Fatih (2011). Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış doktora tezi).

BOZKURT, Fatih (2012). “Yetimi Kolla, Malını Korum! Tereke Defterleri ve Yetim Malları (1785-1875)”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3): 69-90.

CORNELİSSEN, Marloes (2015). “The Trials and Tribulations of a Dutch Merchant in Istanbul: Auctions at the Dutch Embassy in the Eighteenth-Century Ottoman Capital”, *Osmanlı İstanbulu III*, (Ed.: Feridun M. Emecen vd.), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 623-638.

ÇELİK, Mehtap (2020). “Malikâne Uygulamasının İlk Yıllarında Yapılan Müzâyedelere Dair Bazı Bilgiler: Midilli Sancağı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(68): 251-279.

DURU, Bahadır Bedri (2020). 19. Yüzyıl İstanbul’nda İkinci El Eşya Ticaretinin Mekânı Olarak Bitpazarı, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

ELDEM, Edhem (2012). “İstanbul: İmparatorluk Payitahtından Periferileşmiş Bir Başkente”, *Doğu ile Batı Arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 165-247.

ERÜNSAL, İsmail E. (2016). “İstanbul’da Kitap Ticareti ve Sahafılar”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, (Ed.: Coşkun Yılmaz), C. 7, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 614-632.

GENÇ, Mehmet (2012). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

GİRAY, Kıymet (1997). “Müzayede/Artırma”, *Türkiye’de Sanat: Plastik Sanatlar Dergisi Müzayede Özel Sayısı*, 28: 56-58.

HALAÇOĞLU, Yusuf (1994). “Dellâl”, *DİA*, 9: 145-146.

KALLEK, Cengiz (2006). “Müzayede”, *DİA*, 32: 236-238.

KAYABAL, Aslı (1991). “Bibliyograf Turgut Kut Müzayedeleri Anlattı: Babil Kızlarından Bugüne”, *Cumhuriyet Kitap*, 49: 11.

KUT, A. Turgut (1994). “Terekelerde Çıkan Kitapların Matbu Satış Defterleri”, *Müteferrika*, 2: 3-24.

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz.: Nuri Akbayar), C. 4, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

NEUMANN, Christoph K. (2009). “Birey Olmanın Alamiyeti Olarak Tüketim Kalıpları 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 8: 13-17.

ÖZLÜ, Zeynel- TİRYAKİ, Kerim (2020). “Osmanlı Devleti’nin Son Yıllarında İstanbul’da Mezat Memurluğu ve Müzayede Şekilleri”, *Müzayede Kitabı*, (Ed.: Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 151-195.

ÖZSEZGİN, Kaya (1997). “Tereke Defterlerinden Açık Müzayedelere”, *Türkiye’de Sanat: Plastik Sanatlar Dergisi Müzayede Özel Sayısı*, 28: 46-49.

ÖZVAR, Erol (2003). *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

SÖZER ORAN, Jale (2008). “Açık Arttırma; Tarihçe, Genel Bilgiler ve Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1): 125-135.

TELCİ, Cahit (2007). “Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXII(2): 145-166.

THOMPSON, Don (2011). *Sanat Mezat 12 Milyon Dolarlık Köpekbalığı: Çağdaş Sanatın ve Müzayede Evlerinin Tuhaf Ekonomisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.